

Johann Ludwig Engel

**Formulae Loquendi Nonnullae, Ex Doctrina Logica, Praesertim Veterum, Derivandae, Observationibus Philologicis, Historicis, Philosophicis Illustratae**

## **Pentas Prima**

Rostochii: Rösen, 1755

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn822028999>

Band (Druck) Freier  Zugang





Ec-1045<sup>1.2.</sup>

DISPUTATIONES

INSTITUTIONES

CONSTITUTIONES

ARTIS DISPUTATORIAE

IOANNE LYDOVICO

ROSTOCKIENSIS

ROSTOCKIENSIS

UNIVERSITATIS

1743

ε

23

FORMVLAE LOQVENDI  
NONNVLLAE, 23  
EX DOCTRINA LOGICA,  
PRAESERTIM VETERVM,  
DERIVANDAE,  
OBSERVATIONIBVS  
PHILOLOGICIS, HISTORICIS, PHILOSOPHICIS  
ILLVSTRATAE

A  
JOANNE LVDOVICO Engel,  
PHIL. RATION. PROF. DVC. PVBL. ORD.



PENTAS PRIMA.

10452

---

ROSTOCHII, EX OFFICINA RÖSENIANA, MDCCCIV.

Ec. 10452 (6)

FORMULAE LOGICAE  
 NONNULAE  
 EX DOCTRINA LOGICA  
 MAESTRIUM VETERUM  
 LEONARDI  
 OESERII  
 PHILOSOPHICIS HISTORIIS PHILOSOPHICIS  
 JOHANNIS LUDOVICI GREGORII  
 PRINCIPALIS MEDICI VNI  
 PENTAS PRIMA  
 ROSTOCKI, IN SINGULA ANNO MDCCLXXII





## Q. D. B. V.

### §. I.



Hominem usitato more loquendi per animal rationale definiunt; nec tamen absolum fuerit, eundem stilo varroniano describere animal vocale. (a) Certe, sapientissimus Creator a ratiocinandi facultate facultatem sermocinandi noluit sejunctam, eoque proposito dedit rationem, orationem ut adderet, atque hanc addidit, ut in majorem usum illa indita esset. Quid, quaeso, homo, si conditus esset elinguis? Brutum quidem non statim diceret, quum omnino rationalis esse sine sermone posset; attamen ea tum concessa foret ratio, qua sibi quisque saperet, non item aliis. Atque, si animi sensa vel sua exprimere, vel aliorum percipere

A 2

re

(a) M. VARRO de re rust. I. 17. edifferens, agri quibus rebus colantur, adpellat *instrumenti generis vocale*, homines & servos; *semivocale*, boves; *mutumque*, plaustra. Facete quidem hoc dictum, sed ita, ut in re nihil desideres. Voce articulata, sive sermone sola, quantum scimus, hominum species gaudet: hinc satis differentiae in describendo homine adest.

Ec. 10453 (6)



re nemo posset: quantum ad servandam vitae societatem, quantum ad praestanda mutua officia, quantum ad statum nostrum perfectiorem reddendum, quantum denique ad amplificandam divini Numinis gloriam deforet nobis. Quum ergo praecipuus quidam usus rationis sit in eo, ut cogitata cum aliis communicemus: de modo communicandi divina prospexit sapientia, & videns, qualis homini debeat, concessit sermonem, quo nullus alter ei neque perfectior esse, neque exoptatior potest. Namque ea sunt commoda linguae, recte debiteque sermocinantibus, nemo ut existat tam disertus, ut singula enumeret, nemo tam eloquens, ut praedicet digne.

§. II.

Ut autem propter rationem est oratio: ita quoque tota pendet atque dirigitur a ratione, qua omnino opus est, ut fari sciamus. Quid enim oratio, nisi ore facta communicatio eorum, quae mens secum volvit, ut, ni cogites, profecto loqui quoque nescias. Sola quidem memoria, minus ceteroquin vel advertente, vel operante mente, quae antea nota atque percepta sunt, reddi posse, nemo temere negaverit, quum illud in pueris, preces aliaque recitantibus, subinde observemus. At certissimum tamen discrimen constituendum est inter loquendi et recitandi; inter fandi atque imitandi facultatem. Sic enim vel avium quaedam species, psittaci et cornices, hominum imitari voces discunt; num vero sermocinari? Mihi quidem etiam inter voces, tantum non deceptrices referendae videntur, quibus sermone labentes, in vernacula latinorum, linguam accusant, quod praecurrat mentem. Lingua errans non praecurrit mentem, nisi rectius cogitaturam, excipit autem et exprimit labentem; vereque hic error et praecipitantia mentis est, cui tum volubilitate sua lingua praepoperanter adest. Hic nexus rationis atque orationis.

§. III.



§. III.

Operam dederunt homines, ut facultatem ratiocinandi penitus inquirerent, inquisitam recte explicarent, regulisque et complecterentur, et juvarent: unde orta ea pars philosophiae, quam rationalem, sive logicam vocamus. Adlaborarunt quoque, ut excoleretur oratio: atque hinc non modo ars, quae grammatica vocatur; sed et rhetorica, aut si mavis, oratoria inventa est. Nemo autem bonus orator, immo nec accuratior grammaticus dicendus, nisi idem bonus sit logicus. Scilicet grammatice genio linguae inservit, puritati castitatisque consultit sermonis, & genuinam compositionem docet. Haec ubi definit, ibi incipit rhetorice, spectans eloquentiam: quare tum de ubertate sermonis, tum de verborum delectu, tum de diversis formis dicendi tractat, stilumque curat cultiorem. Utramque vero logica dirigit, docetque, quomodo et intelligenter loquamur, et disposite, ut alter alterius mentem capiat. (b) Ceterum haec quoque, grammaticae juncta, parit artem quamdam criticam, quae de verborum significatibus, variis loquutionibus, adagiis, adlusionibus, et singularibus loquendi formulis dispicere, ac ita judicare docet, ut ad genesin, sensum, et usum singulorum attendamus.

§. IIII.

Libuit in praesentiarum arti huic, in linguis haud posthabendae, speciminibus quibusdam litare, atque in certas quasdam formulas inquirere. Quenam ig. ur illae? Dantur loquutiones, quae ex doctrina logica, praesertim ut est a veteribus exulta, manarunt. Manarunt autem aliae in linguam germanicam e. c. Er kan nicht fünf zehlen; Einem die Künste abfragen; Einen durch alle Prädicamente ziehen; Etwas an seinen Ort gestellt seyn lassen. Es gehet einem ein Licht in der  
A 3 Sache

(b) Comp. JAC. FR. REIMANNI hist. litterar. antediluv. p. 125.

Ec. 10453 (6)

Sache auf: Cui cognatae sunt hae: Einem Licht troson geben, Licht in einer Sache bekommen, Schon Licht haben. Aliae latinitatem servant in primis; aliae denique utriusque linguae communes sunt, partim et permulto hibridoque sermone efferuntur: Quas quidem, si annuerit Deus, proximo dabimus tempore. Commemoratas germanicas illas nunc observationibus quibusdam philologicis, historicis, philosophicis illustrare instituemus.

## §. V.

Triffissima est, quam primo loco commemoravimus, formula: Er kan nicht fünf zehlen. Adhiberi ea iuevit, quum quem simplicitatis, et hebetioris ingenii insimulamus. In primis et, si quis facie aut gestu simplicitatis speciem prae se ferat, qui tamen satis versutum se dictis, factisque suis comprobat, levi augmento dicimus: Er siehet aus, seu, sonst sieht er aus, als wenn er nicht fünf zehlen kan. Item quum videmus aliquem pallefcere culpa, attonitoque similem stare, voce suppressa; et, si quis apud alios, minus sibi familiares notosque, veretur et stupet; quae puerorum in primis verecundia est: invective solemus dicere: daß er nun nicht fünf zehlen kan! Unde vero arcessenda loquutio? Forte originis rationem quaeres in eo, quod numerus quinarium admodum est exiguus, ut oporteat bardum esse, qui vel istum non ineat. Dubitem tamen, num alias quinarium numerus veniat pro exiguo: quin potius, unitatem, aut ad summum ternionem adpellare usu venit (c). Neque huc facit, quod gentium doctor *quinque verba* dixit pro paucioribus, quae, sensu liqueate, proferre malit, quam decem milia non intellectorum (d). Adtendendum enim est,

(c) Sic enim dicimus: Nur ein Wort! Ich will es mit zwey, dreyen Worten sagen: uti et latine: uno verbo, tribus verbis!

(d) Vid. I Corinth. XIV. v. 19.

est, quam oppositione Paulus utatur. Scilicet non dixit quinque, nisi in relatione ad millia decem, ut poneret numerum, multo quidem minorem, atamen dividendo isti toti adaequatam. Arithmetice loquutus innuit, orationem bis millesima parte contractiorem, dummodo luculenta sit et perspicua, a se praeferrari orationi, quae peregrina sit, et minus intelligatur. Ergone ratio triti petenda a facta eorum, quos illo notamus, comparatione cum puerulis, quorum adhuc ea est infantia atque imperitia, ut saepe in computandis quinque suis digitis errantes rideamus jucunde. Sentiant ita alii, qui et locum allegare poterunt esaiianum (e), ubi perquam exiguus numerus describitur per eum, quem puer scribat. Profecto illum, qui vel quinarium inire nequit, per hoc ipsum puerulis accensendum, vel adsimulandum esse, minime diffitemur. Poterit tamen aequae verisimilis alia conjectura adferri. Scilicet, quemadmodum dicimus: *Er hat einen Sparren zu viel*, quasi aliquis sensu quodam abundet: ita e contrario pronunciamus: *Er kan nicht fünf zehlen*, sensusque fuerit, in quinario sensuum externorum numero unum vel alterum deesse, scilicet deesse videri.

## §. VI.

Sed ulterius indagemus originem: quam quidem rectissime in logicis invenire licebit. Duplex autem est adhuc ratio inveniendi. Ad locum, paullo ante excitatum, paulinum de verbis quinque annotavit THOMAS ille AQUINAS, *ideo dictum esse Quinque, quod oratio perfecta debeat habere Quinque, subjectum, predicatum, copulam verbalem, determinationem subjecti, et determinationem*

- (e) Vid. jesai. X. v. 19. Scholia ebraica, referente JO. DRUSIO, enarrant de numero denario, quem significet littera Jod, prima littera vocis ebraicae, h. l. silvam denotantis. Criticor. Sacror. tom. V. p. 238. Scribat ergo, ex ista hypothese, puer bis quinque: quantillus erit numerus, quem scripserit, siye numeraverit puerulus? num quinarium?

Ec. 10453 (6)

*minationem praedicari.* Quam ejus sententiam recenset ERASMUS ROTEROD. (f), sed et rejicit; recte quidem, quoniam scholasticum quidem ingenium; non vero mentem paulinam tale quid potuit subire. At forte rectius, et magis convenienter, circa nostram loquutionem, dictae illae partes propositionis cogitabuntur? Sic enim, quum quis de altero enunciat, *Er löne nicht fünf zehlen*, idem hoc erit, ac si dixerit, aquam haerere homini, ac stupidiores eum esse, quam ut unicum iudicium, et propositionem aliquam formet. Germanice: *Er wisse nicht so viel zusammen zu bringen, als zu einem richtigen Urtheil, und Sage gehöre: so düßig sey, oder scheine er doch.* Placeret forte investigatio, nisi daretur alia, eaque convenientior. Et quis est, quaeeso, historiae artisque logicae tam rudis, qui de quinque sic dictis praedicabilibus, aut si mavis, universalibus Aristotelicorum haud quidquam unquam inaudiverit? De ipsis universalibus nihil jam adteremus, nisi hoc, ea esse conceptus abstractos, et praedicabilia dici, quod in enunciatione praedicari, seu praedicati locum sustinere possunt. Vixque etiam opus est innuere, notiones, quae genus, species, differentia, proprium, et accidens vocantur, quinarium universalium numerum constituere. At numerus hic omnino jam in censum venit. Qui etsi hodie ad ternionem revocatus est; quoniam, quod de subjecto quodam praedicari potest, id vel essentiale, vel attributum est, vel denique modus: sufficit tamen, quod olim quinque praedicabilia numerata sunt. Numerata dico: nec enim obiter veteres de numero quoque suorum praedicabilium praeceperunt, multaque disputarunt. Hinc fuerissimae olim atque nunc sunt expressiones: Quot numerantur praedicabilia? Aristotelici quiaque numerabant praedicabilia: Die Aristotelici zehlen

(f) In Annotat. N. T. ad l. c. Immo apage h. l. omnem hanc, et aliorum quorundam curiositatem in numeris. Si lateat mysterium in numero quinario; dicatur etiam, quid spirent verba decem millia.

ten fünf Arten der Universalien (g). Nilque jam magis con-  
 veniens et accommodatum est, quam inde deducere illud: Er  
 kan nicht fünf zehlen. Cujus hic sensus erit: Nec genus ille,  
 nec speciem, nec differentiam, nec proprium, nec denique  
 accidens discernere atque enumerare novit: *ἄλογος* ergo est,  
 rudisque formandarum notionum, et nesciens, quid de quo  
 praedicari possit, ac debeat. Germanice: Es fehlet ihm wol  
 aller Begriff, so daß er auch die allgemeinen Begriffe von Din-  
 gen nicht überzuschlagen weiß, da ihrer nur fünf sind: So dum,  
 einfältig, und unvernünftig ist er, oder stellet sich je also: Er kan  
 nicht fünf zehlen! Haec illa formula prima.

§. VII.

Sequitur secunda: Einem die Künste abfragen. Ex schola  
 hanc provenisse, atque ad scholae quemdam morem adludere,  
 vel ex sola artium, quae in ea sit, mentione constiterit. Usur-  
 patur eadem in schola, quum quis vult examen subire; sed  
 praeterea in vita occurrit communi, quum aliquem callide ita  
 adgredimur, ut rem veritatemque exploremus; nec a foro aliena  
 est, quando inquisitio judicialis instituitur. Immo vero in sin-  
 gulis istis casibus dici soeuit: Man wolle, man werde ihm schon  
 die Künste abfragen, seu, man habe ihm die Künste abgefraget,  
 et sic porro. Derivanda est autem loquutio a methodo dispu-  
 tandi quondam primaria, hoc est, *socratica* (h), quae ita instituta  
 fuit,

(g) Vide sis cel. JO. GEORG. WALCHII philosophisches Lexikon Arttk.  
 Universale p. 2750. C. L. A. CORVINI institut. phil. rat. §. 366.  
 schol.

(h) Dicitur *socratica* a SOCRATE, non tamquam primo auctore; at  
 correctore et emendatore. Quam enim methodum aut ALEXI-  
 MENES TEIUS, aut ZENO ELEATES instituit, eam perfecit SOCRAT-  
 ES, multo et acumine et pondere contra Sophistas eadem usus.  
 Comp. cel. J. G. WALCHII hist. log. lib. II. c. 2. §. 43. et cel. JAC.  
 BRUCKERI hist. crit. philos. tom. I. p. 550.

B

Ec. 10453 (6)

fuit, ut quaereret alter, alter ad quaesita responderet, donec veritas, quantum fieri posset, esset inquisita. Quae quidem disputandi ratio quum hodie paullo ignotior sit, atque ab aliis laudetur, qui dignitatem ei suam restitutam cupiunt; ab aliis vero culpetur, ac in perpetuum relegetur: (i) lubet hoc loco in exemplo eandem exhibere. Ita fiet, ut, qui judicare possunt, ipsi ferant iudicium, nosque etiam circa loquutionem nostram, quod volumus, rectius obtineamus. Adhuc tamen observandum, ejus generis disputationem, ex veteri sua institutione, non semper polemicam; sed aliam quoque didascalicam fuisse, ut ad methodos docendi referri debuerit. Nos jam primum curabimus genus (k). Quumque tritum etiam dictum sit: *Mundum regi opinionibus*; istud quidem thema esto, de quo *Quaerens* et *Respondens* tandem inter se conveniant.

## §. VIII.

Ipsa jam disputatio haec erit:

*Quaerens*: Putarem, universum mundum a nutu ejus pendere, qui illum condidit, et adhuc conservat? *Respondens*: Erras, si pro universo, sive serie ac systemate rerum creatarum et existentium omnium accipis mundum, de quo loquor. *Qu.* Quem ergo ex innumerabilibus illis, quos *Democritus* et *Anaximander* crediderunt, mundis intellectum vis? *R.* Consistamus, quaeso, in

- (i) Legantur iudicia methodum hanc in primis commendantium DAN. GEORG. MORHOFII. in polyhist. tom. I. lib. I. c. XV. §. 55. JO. CLERICI in logica part. IV. c. IX. CHRIST. THOMASII in cautel. circa praecogn. jurisprud. c. X. §. 60. Sed nec negligantur iudicia eandem methodum omnino posthabentium ANDR. RUEDIGERI de sensu veri et falsi lib. IV. c. V. §. 2; J. FR. REIMMANNI in hist. antediluv. p. 132; JO. GOTTL. HEINECCIUS in phil. ration. c. IV. sect. III. §. 213.
- (k) Pro exemplo alterius generis accipiendum est, quod exhibuit modo laudatus HEINECCIUS l. c. neque enim disputationem illud continet, sed meram institutionem.

in hoc orbe, quem incolimus, terrarum: nam et ille fœvicit mundus adpellari. Neque tu ignoraveris, quod fœne ex ipsis biblis constat, metonymice mundum dici incolas terrae rationales. *Qu.* Siccine haec sententia tua, homines atque res humanas ipsorum hominum subjacere opinionibus? Sed ludit in humanis divina potentia rebus. Nonne sapientiae divinae parent omnia? *R.* Cum sapientia Numinis non pugnat, quod libertatem sentiendi hominibus concessit: sic nec pugnabit, quum suis hi abundant ingeniis, et opinionibus locum faciunt. *Qu.* Per opiniones autem has quid intelligis? *R.* Judicia hominum, insufficiente adhuc ratione nixa, quae interdum possunt esse vera; saepius tamen praeter rem formata sunt, et in vanas, falsas, quid? quod in absurdissimas persuasiones abeunt. *Qu.* Quid audio? Eane, per quae non licet adterere, mundum opinionibus regi? *Quid enim est regi?* *R.* Terminus significat, eam esse opinionum vim et efficaciam, ut, quidquid homines instituant, agant, omittant, quodque instituta illorum consequitur, ex opinionibus proveniat, hisque tribuendum sit. *Qu.* Num vero hoc pacto ullum obtinebit in orbe regimen? Nonne summa rerum omnium confusio? Quanta enim est opinionum diversitas? Nonne summa imis miscebuntur? siquidem opinionum quoque maxima est contrarietas. *R.* Sufficit, quod sapientia, quae se ubique et semper exferit, divina ad optimum finem cuncta dirigit. *Qu.* Recte tamen dixerit *b. Lutherus*: *O doxa, doxa (δόξα) quam communis es noxa!* *R.* Ne divellas, quaeso, quae ille conjunctim ita protulit: *Virgilius facit multos poetas malos; Philippus multos malos dialecticos: O! doxa, doxa, quam es communis noxa!* Perstringit igitur dialecticam, istis temporibus nondum satis reformaram. Jam, quid inde? *Qu.* Forte tantum homines singuli suis ducuntur sententiis? An vero in societatibus etiam regnat opinio? Certe tantum in minoribus regnabit: itaque non regitur mundus. *R.* Et singuli homines, et integrae societates, etiam majores, et omnino mundus, opinionibus reguntur. *Qu.* Quomodo jam in orbe poli-



politico dominabitur prudentia? et in orbe litterato scientia? et in orbe religioso ipsa religio? R. Res est in vado. Ab ultimo ordiar. Veram, quam quidem intelligis, religionem innumeris opinionum monstris impugnari, negari nequit: et tristis loquitur experientia, hominum plerosque fingere sibi religionem, qua deinceps toti reguntur. At, quæ Dei gratia est, vera religio perstat, imperatque, et per integras gentes caput extollit: veritas victrix! Qu. Dic, quaeso, quaenam in republica litteratorum res sit? R. Quot capita, tot sensus. Eclectici sumus, et ducimur opinionibus. Qu. Nonne vero nobismet ipsis, aliisque demonstramus, hoc est, ex principiis indubitatis conclusiones deducimus? R. Exspectes saecula, quid saecula? tempora exspectes, quibus jam demonstrata erunt demonstranda. Hinc, quæ fervebat paulo ante, tepere jam incipit, et paulatim frigebit demonstratio, quum in dies appareat magis, quid discriminis inter demonstrationem et demonstrandi prurium intercedat. Qu. Sed uti ex toto orbe non tolles solem: sic nec ex orbe litterato scientiam. R. Absit, ut tollam; sed neque tu lunam tolles, hoc est, mutabiles opiniones, et tot micantia sidera sententiarum, de quibus nihil certius constat, quam eruditos iis regi. Sunt et plurima, ad quæ non pertingit scientia humana, sed tantum opinio. Ipsumque etiam universi hujus systema, quod ad homines, regitur opinionibus, aliter scilicet ex hypothese *ptolemaica* aliter ex *copernicana*, aliter ex *tychonica*. Nihil denique tam lepidum, aut absurdum cogitari potest, quod non dixerit aliquis Philosophus. Qu. Superest dubium de orbe politico. Quo te modo expedies, quum certe ille regatur prudentia? R. Hic te remittam ad aphorismos prooemiales *Georg. Hornii* in eleganti libello, quem *orbem politicum* inscripsit. Inter eos scilicet retulit ille hoc, quod scitum Pontificis cujusdam romani fuit: *mundum exigua gubernari sapientia*. Eleganter et rem ipsam edisseruit *dissert. I. in volum. dissert. historico-politicar. Adam. Rechenbergius*, Hornio ad stipulatus. Qu. Sed tuam ipsius sententiam jam perquiro, R. Stat

Stat sententia, homines opinionibus regi. Et sapientissimus quisque in eo differt ab aliis, ut horum opinionibus, ad finem obtinendum suum, uti feliciter noverit. Ipsa etiam regnandi prudentia hominum subditorum fulcitur opinionibus. Atque ut quisque politicus est solertissimus in aliorum, et, quantum fieri potest, totius gentis opinionibus indagandis, regendis, utendisque: ita maxime omnium omne tulerit punctum. Regantur homines, quantum non officiat pietati, suis ipsorum opinionibus, quibus certe reguntur, nec invite. *Qu.* Parum abest, quin in sententiam concedam tuam. *R.* Cogites ergo tot entia moralia, quae hominum expirante opinione, simul expirant, statimque destruuntur. *Qu.* Id vero edisseras, oportet. *R.* Longum foret omnia persequi. Quaeram tantum: quid honor est aliud, quam opinio de alterius perfectione, seu de debitis illi praerogativis. Qua quidem opinione omnes reguntur ac singuli, et ita quidem reguntur, ut si illa abesset, ipsa respublica, et inter homines ordo minus sibi constaret, quum nemo neque reverentiam alteri exhibiturus, neque obsequium superioribus praestiturus esset. Lubens praetermitto, quae de opinione, circa pretia rerum, divitias, nummos, itemque circa voluptates deliciasque regnatrice addi possent. *Qu.* Neque ego nunc de societatibus simplicibus, aut de hominibus singulis amplius quaeram: Facile enim intelligo, omnes atque singulos homines opinionibus suis obsequi, ut opinionibus mundus regatur.

S. VIII.

En specimen disputationis socraticae (1), ex quo simul constat, quaenam ejus sint leges. Qui enim quaerit, is I. non quasi impugnare, sed quasi doceri atque convinci velit, rem suam agat; II. ad alterius sententiam ita attendat, ut vel de singulis

B 3

(1) Disputationes Jobi cum amicis, et Christi cum Judaeis, Pharisaeis, Sadducaeis si cogites; plura exempla habebis.

Ec. 10452 (6)

gulis verbis, nisi per se satis clara sint, rogetur; III. quae contra adfert, per modum consequentiarum disponat: regnat enim in hoc genere maxime oppugnatio indirecta, et κατ' ἀφ' ἑωυτοῦ III. per quaestiones ut constanter procedat, opus non est: mixta est methodus socratica, et ad dialogos proxime accedit. (m) Respondentis autem quodnam est munus? I. Cavendum ei est, ne incaute respondeat; respondendum autem accurate. (n) II. sua in respondendo libertate utetur, non aburetur; candide autem ac liberaliter mentem aperiet (o). III. quae alter quasi unius respondens: facilis in hoc genere, et quasi domestica est fallacia plurium interrogationum. IIII. in omni disputatione hac videat caveatque, ne alter, statum generalis et palmariae quaestionis deserendo, extra cancellos egrediatur: quae digressio peculiaris nomine fallacia ἐπέχειν ἑρώσεις dicta est. Ceterum in hoc disputandi genere variis illustrationibus ubique locus relinquatur. Quibus ab utraque parte debite observatis, impugnatae sententiae aut absurditas patebit, aut evicta confirmataque erit veritas. Ita censent!

## §. X.

Sed paullo latius digredior: revoco me ad id, quod propositum mihi est significare. Nonne instituta eruditorum examina,

(m) Comp. circa has regulas J. CLERICUS, et A. RUEDIGERUS locis ad §. VII. citatis.

(n) Adfert hanc regulam QUINCTILIANUS, et contrario exemplo lepidoque illustrat instit. orat. lib. V. c. XI. p. 243. edit. genev. 1637.

(o) Legem hanc olim rigorose nimis, quin sophisticè latam esse, videre est apud GELLIUM in noct. attic. lib. XVI. c. II. Licet sane respondentis sententiam suam plane pleneque edisserere: quod et Socrates concessit.

mina, nonne, quæ in communi vita obveniunt, circumspectæ percontationes, nonne judiciales etiam interrogationes, suis quæque modis, sequuntur rationem illius, quam exhibui, disputationis? Socratica illa disceptatio genus aliquod refert examinis atque protocollis; et protocollis atque examinis aliquod genus disceptationem illam refert socraticam. Convenientiam certe vidit QUINCTILIANUS; hinc de *interrogatione judiciali* rite instituenda disserens (p): *Si quod, inquit, exemplum ad imitationem demonstrandam sit, solum est, quod ex dialogis Socraticorum, maximeque Platonis, duci potest, in quibus adeo scitæ sunt interrogationes, ut, quum plerisque bene respondeatur, res tamen ad id, quod volunt efficere, perveniat.* Itaque, ut ad methodum disputandi socraticam, ita ad reliqua, quæ inuimus, examina quadrat omnino formula nostra: *Einem die Künste abfragen.* Disputationes enim illæ artes scientiasque respiciunt: pariter et examina hæc, si erudita sunt, ad artes scientiasque sunt directæ; sin alius sint generis ac fori, tamen hic non sola valet allusio, quum ea in artes practicas et morales inquirent. Nam, teste SALOMONE, *rectum quidem Deus fecit hominem; at hic multas quaerit rationes,* seu, uti bene vertit LUTHERUS, *viele Künste.* (q) Hinc perquam dicitur accommodate: *Einem die Künste abfragen.*

§. XI.

Tertio loco a nobis memorata formula est: *Einem durch die Prädicamente, seu, durch alle Prädicamente ziehen.* Cui formandæ occasionem quum dederint veteres doctrina sua logica, eaque prædicamentali, dubium esse nequit. Convenit autem illa maximam partem in verbis, et in sensu penitus cum alia, qua dicimus *einen durch die Hechel ziehen.* Ubi quidem *carminare,*

(p) Institut. orat. lib. V. cap. VII.

(q) vid. Eccl. VII. v. 30.

Ec. 10452 (6)

nare idem est, quod criminari, injuria lacerare, theonino dente rodere, ac inquirere ea, quae exquisitius carpas atque vituperes. Vere etiam praedicamenta hic sunt comparanda pectini, quo carminant linum lanamque, ad segregandam stupam, et elicendas sordes. Sed de usu sensuque formulae non recte constabit, nisi, quid sibi velint praedicamenta veterum, quis eorum tum usus, tum abusus sit, intelligatur. Praedicamenta (de pluribus enim hic loquendum) sunt series idearum subordinatarum, hoc est, generum et specierum, vel ad individua usque. Veteresque sub ista adpellatione, per varias classes, varios disposuerunt terminos, abstractis notionibus respondentes, quibus ostensum iuerunt, quid in consideranda quacumque re finita esset notandum. Vulgo decem constituta sunt praedicamenta, quae vocantur *substantiam, quantitatem, qualitatem* - - sed notiora sunt nomina, quam quae hic crepemus. Neque ad domesticas, in Aristorelicorum familia ortas de suis praedicamentis lites descendimus: quin lubentes praetermittimus omnia, multo adparatu olim hic ita tractari, disputari, inculcari solita, ut quae non de lana caprina. Usum vero praedicamentorum eum designant, ut ad illa unaqueque res reducat, et secundum eadem examinetur. Quare, qui logices in oratoris usum commonstrant, tamquam singulare et inventionis, et dispositionis, et denique eloquutionis artificium commendaverunt juventuti, ut secundum ordinem praedicamentorum naturam proprietatesque rerum, tum personarum scrutarentur et proponerent. Difficiliter autem hic sejungitur ab usu abusus, eademque ratione, qua quem laudaveris, conquirere poteris materiam vituperandi, turpiterque etiam conviciandi: prorsus non aliter, atque carminando multa purgamenta extorqueri diximus. Atque hinc ortum est tritum illud: Einen durch die Prädicamente ziehen. Quod nec alium unquam, nisi peiorem sensum spirat. Illud adhuc observandum, vulgarioribus praedicamentis, et proprie dictis, subjungi alia, analogice sic dicta,

dicta, hoc est moralia. (r) Quumque ad illa proprie res tantum naturales referantur; secundum haec demum rite instituitur examen personarum, rerumque moralium. Utriusque quidem, maxime tamen posterioris generis praedicamenta respicit tritum, pluries excitatum de raptatione, si vocabulo bene utar, sive de laceratione praedicamentali.

S. XII.

Exemplum jam deesse puto, quo res non optima, nempe das jehen durch die Prädicamente, quam optime illustretur. Age igitur, jubeamus via hac regia (quo nomine et praedicamenta veniunt CASP. KNITTELIO) (s), regia hac, inquam, via jubeamus incedere atque transire famolissimum imperatorem *Wenceslaum*. *Wenceslaus* hic quid hominis fuit, aut inter quas *substantias* referendus? Hominem crederes, nisi monstrum hominis omnes et cognovissent, et adpellitassent. Eundem dixerunt Sardanapalum, Thersthen, Porcum spurcum, den Sau-Wentzel. De *quantitate* rogas? Inutile terrae pondus fuit, et tantus, quantus potuit in vitiis esse maximus, omnium omnino, quibus imperavit abjectissimus, summusque imperans, quo nemo alter indignior summo imperio. *Qualitas* enim cognoscitur, dummodo ad impotentiam mentis, hoc est, ad stoliditatem ejus, et ad promittudinem voluntatis contra leges tum divinas, tum humanas agendi respicias. *Actio* an ulla fuit? bona nulla, quam plurimae malarum. Sacro baptismatis

(r) Vide sis de praedicamentis moralibus optime tractantes virum immortal. memor. FRANC. ALBERT. AEPINUM in introduct. in phil. part. I. pag 43. seqq. et CHRIST. WEISIUM in doctr. logica pag: 168. seqq.

(s) In libro, cui titulus: via regia ad omnes scientias et artes etc.

C

Ec. 10452 (6)

matis fonte mergendus, eum coeno suo polluit, iterumque  
 aram, quum bimus esset rex coronandus. Regno paterno, im-  
 perioque, quod postea negabatur, inique positus, omnem ejus  
 curam adeo abjecit, ut latrociniis infesta redderet itinera, ipse  
 pessimus latro. Ceterum artibus magicis operam dedit. Di-  
 gnus itaque existit, qui et in *praedicamento passionis* esset:  
 Ignoscendum: hic barbarismo, namque haec etiam loquendi  
 formula usu recepta est, in *praedicamento passionis* seyn. Plus  
 autem vice simplici Wenceslaus Pragae publico terroque car-  
 cere, aliaque vice Viennae captivus detentus fuit, tandem et  
 exutus imperio, quum ad frugem meliorem nunquam redi-  
 ret. Mira fuit *relatio*, isque mutuus caesarem inter et car-  
 nificem respectus, ut ille fere nunquam solus esset, semper  
 hunc non modo maxime sibi familiarem, sed et compatrem,  
 habens comitem atque focium infandorum, quae patrabant, fa-  
 cinorum. Expectabant omnes, *quando* is, qui in exitium ho-  
 minum natus erat, esset periturus. Non praetereundum hoc  
 loco videtur, eo imperante, vixisse Bertholdum, nomine et omi-  
 ne Nigrum, monachum germanum, qui pulverem pyrium  
 bombardasque primus invenit. Tandem *aliquando*, annos LVI.  
 natus, Wenceslaus fato infausto concessit, prandens, ira concita-  
 tus, et correptus apoplexia, quod praegustator de seditione  
 Hussitarum cognoverat, nilque ipsi retulerat. O! ter quater-  
 que beatam tum Germaniam, *ubi* quidem omnis haec acta est  
 fabula! Amisisti tum Germania eum, a quo non modo missa  
 eras, sed et prorsus amissa videbaris. Namque ea fuit animi  
 levitate Wenceslaus, ut judicent historici, illum, si habuisset  
 emtores, totum imperium venditurum fuisse. De *situ* gestu-  
 que imperatorio judicandum ex perpetua hominis crapula, et  
 reliquis voluptatum, quibus se dedit, generibus. Dubitan-  
 dum sane, an unquam recto talo steterit. Tandem si vis  
*habitu* imperatoris cognoscere, eum quaeso intueare, quum  
*aliquando*, facta potestate, ex carcere balneum est ingres-  
 sus,

lus, squalorem et sordes corporis ablutum. Tum enim, ab-  
jecto omni pudore, sine omni habitu, nudus, opera comitantis  
balnearicis, quae et ipsa nuda fuit, excessit, evasit, erupit. Erupit,  
sed sic minus evitavit, ut sub censuram praedicamentalem  
vocaretur omnem, seu, daß man ihn durch alle Prädicamente  
sehen möchte (t).

## §. XIII.

Indaganda nunc formula loquendi quarta: Etwas an  
seinen Ort gestellet seyn lassen: quae tamen et concisus ita effer-  
tur: Etwas dahin stellen. Utimur autem illa significaturi, no-  
stra non referre, neque esse propositum nobis, ut hoc vel illud  
accurata jam mentis trutina examinemus; quin potius nos ita  
dimittere, ut neque adfirmemus, neque negemus. Sed et du-  
bitantium haec formula esse potest. Jam ad ejus originem  
quod attinet, cogitemus, quid sibi velit topice Aristotelis,  
eaeque miro studio subsequenter temporibus exculta a mul-  
tis, et ita commendata, quasi in litterarum studiis utramque  
faciat paginam. Putares certe, in ea deprehendi aurifodinam  
scientiarum, reconditae promptuarium sapientiae, sedem doctri-  
narum atque argumentorum, una cum tractandi ratione omni,  
eloquentiae fontem ac scaturiginem, cynosuram bonae mentis,  
ipsum denique templum oraculi litterarii. In certos quoque  
et specialiores locos distributa est topice: unde nomen est  
*locorum topicorum*, non satis quidem aptum illud; at usu ta-  
men receptum comprobatumque. Horum certe locorum agi

C 2

re-

- (t) Facile sic quidem est reprehendere, optandum vero, ut imi-  
tari difficilius, si fiat id, ut plerumque fit, modo injusto et  
christianis indigno. Nos hic tantum excipimus, et secun-  
dum praedicamenta disposuimus, quae dudum in historicorum  
monumentis exstant. Comp. CHRISTIAN. MATTHIAE theatr.  
histor. p. 992. seqq. aliique.

Ec. 1045<sup>3</sup> (6)



respectum in illa, quam excitavimus, loquendi formula, putamus. Proinde, si quis dicat, er wolle dis oder das an seinen Ort gestellet seyn lassen, idem hoc erit, ac si dixerit: nolle se ad ductum topicis, aut in primario quodam ejus loco, rem inquirere; egerint id alii, locos adeant, remque omnem examinent, ordinent, pertractent. Itaque res in sede sua investiganda relinquatur: Sie bleibet an ihren Ort gestellet. Multum nostra aetate locis illis topicis derogatum est, et recte quidem; fortasse tamen plus, quam debebat: est enim aliquis eorum usus in juvandis atque excitandis juvenum ingeniis. Verum istud non obstat, quo minus inde fluxerit, locumque adhuc obtineat dicta loquutio.

## §. XIII.

Quinta formula, eaque ultima, quam hac vice tangemus, est ea: Es gehet einem ein Licht in der Sache auf: cui tamquam cognatas adjunximus has: Einem Licht wovon geben; Licht in einer Sache bekommen; Schon Licht wovon haben. Non hodie demum, aut nudius tertius coepit adpellari *lumen mentis*; priscis ante saeculis, et philosophi, et oratores, et poetae illud commemorant. Testes hic plures proferre opus non est; vel unus CICERO instar omnium erit, qui haec habet: *Hic tu, Africane, ostendas oportebit patriae lumen animi, ingenii, consilii-que tui: Vos, vos obtestor, Dii immortales, qui meae menti lumina praetulistis, quum consensum exstinxi conjurationis: Prope cunctis civibus lumen ingenii et consilii sui porrigere atque tendere: Hanc a natura propriam lucem accipere: Lucem auctoris fortasse desiderant sententiae.* (v) Addam tamen, propter eviden-

(v) De somn. Scip. cap. II. Antequ. iret in exil. cap. 9. De orat. 100. et pro dom. 236. Pro Cluent. c. 24. De nat. Deor. I.

evidentiam suam, hoc COLUMELLAE: (x) *Quae praenosceri sine lumine animi, et sine exquisitissimis disciplinis non quemquam posse crediderim*: Simul et unicum poetae, LUCRETII (y). *Clara lumina praepandere menti alicujus, i. e. scientiam*. Consultum vero et duxit princeps philosophorum nostrae aetatis, CHRISTIAN. WOLFIUS, de hoc lumine, quod ille *animae*, alii *mentis*, item *rationis*, *intellectus*, *cogitationum lumen* dicunt, haud obiter, et loco non uno tractare (z). Quique eum sequuntur, atque in his logici, hanc tractationem ita putant esse suam, ut religioni sibi ducant, si vel in ipsis suis compendiis sicco pede rem praeteriverint (aa). Eandem rem nos hoc loco inquiremus, dictarum formularum loquendi rationem inde reddituri.

C 3

§. XV.

(x) de R. R. I praef. 23.

(y) de R. N. I. 145. *Animi Lumen, non animae dixerunt veteres. Animus enim dictus est, quo sapimus et intelligimus; anima vero, qua vivimus et sentimus. NONIUS de propr. ferm. c. 5. n. 20. SERVIUS ad Aen. IO, 487. animus, inquit, consilii est; anima vitae. Hinc ille folius est hominis; haec non item. Mens vero animusque eadem sunt. LUCRET. 3. 94.*

Primum animum dico, mentem quam saepe vocamus,  
In quo consilium vitae regimenque locatum est. cet.

(z) Vid. ejus *psychologia empirica* §. 35. seq. Item *vernünftige Gedanken von Gott, der Welt, und der Seele des Menschen*, cap. 3. §. 203. seqq. et *Anderer Theil der Gedanken von Gott u. s. w. cap. 3. §. 59.*

(aa) Vid. e. g. *Compendia Baumeisterianum* §. 84. seqq. et *Corvianum* §. 21. seqq.

Ec. 1045<sup>3</sup> (6)

## §. XV.

Quaeretur jam de fundamento, sive de ratione, cur de lumine mentis dici queat: quam quidem rationem in duplici tropo, metaphora atque metonymia deprehendere licet; quamvis diverso modo. Miraris fundamentum adeo tropicum? Sed non tam morosi sunt, neque tam pervicaces philosophi, ut non ipsi migrent legem, quam alias perquam rigorose de non admittendis terminis impropriis tulerunt. Aperte id jam loquitur vox luminis: lumen enim, proprie dictum, num in mente datur? Obtinet ergo significatus improprius, et primum quidem *metaphoricus*. Lumen naturale, atque in mundo materiali obvium, recte describitur per id, quod efficit, ut circumjecta corpora in oculos incurrant, et a se inuicem recte discernantur. Per similitudinem ergo lumen mentis vocabitur, quod itidem praestat, ut nos ea, quae in repraesentatione diversa, et in cogitatione haud confundenda sunt, distinctim cognoscamus. Jam vero si scias, quid sit attendere, reflectere, abstrahere, judicare, ratiocinari, haud nesciveris quoque, per hosce actus obtineri, ut clare aliquid, ut distincte cognoscamus, perspiciamus. Itaque in attentione, reflexione, et reliquis illis facultatibus inesse dicendum est id, quod lumen mentis vocatur (bb). Num vero etiam communia illa, quae dicuntur, principia rationis, quorum alia formam, alia materiam ratiociniorum spectant, lumen mentis, seu rationis dicenda sint; quoniam in ratiocinando ipsi praevalent: illud in medio jam relinquimus (cc).

## §. XVI.

(bb) Comp. Cel. Jo. PET. REUSCHII *Systema logicum* cap. III. §. 93. pag. 56. seq.

(cc) Comp. cel. WALCHI *philosophisch Lexicon* Art. Licht der Vernunft pag. 1642.

## §. XVI.

Nostrium vero est, ad significatum quoque *metonymicum*, quem pariter hic valere diximus, respicere. Nimirum, lumen hic adpellatur, sed intelligendum est id, quod per lumen efficitur, illudque consequitur, hoc est claritas. Quo quidem sensu externum lumen, seu in corporibus obvium, est conditio ea, qua corpora illa sunt luce circumfusa, atque obrutui se nostro clare distincteque percipienda exhibent. Ni enim luce radiant sua, non cognoscuntur: quemadmodum e. c. lunam non videmus, nisi in eo statu, quum lumen suum a sole accipit. Lumen vero mentis item jam dicitur status, in quo versatur illa, quando ita aliquid cognoscit, ut et sibi ipsa parescat, atque conscia sit, et, accedente symbolica significatione, ab aliis quoque perspicere possit. Quemadmodum enim oculus neque videre, neque videri potest sine lumine: ita nec mens nostra, si luce seu claritate destituatur, satis vel cognoscit, vel cognoscitur. Atque hinc est, quod *WOLFIUS* (dd) et alii philosophi lumen animae, sive mentis per *claritatem perceptionum*, vel per *statum clararum atque distinctarum idearum* definiunt. Recte quidem illi; at istud tamen non est ita capiendum, quasi lumen animae ad solam primam spectet mentis operationem: namque se etiam in reliquis exerit. Quid enim formare iudicia est aliud, quam clare distincteque cogitare idearum relationem: idemque vel magis fit in construendis ratiociniis, quae ejusmodi lucidis iudiciis constant. Brevibus, lumen menti tribuendum est, quum haec, per facultates suas supra memoratas, ea gaudet perfectione, ut res accurate et cognoscere, et perspicere queat.

## §. XVII.

(dd) *Psycholog. empir. §. 35.*

Ec. 1045<sup>2</sup> (6)

## §. XVII,

Juvat adhuc de ejus luminis tum opposito, tum gradibus quaedam addere, atque sic demum ad explicandas nostras pergere formulas. Oppositum sunt mentis tenebrae, de quibus jam facile erit judicium ex iis, quae de mentis lumine dicta sunt, quum oppositorum opposita sit ratio. Naturales tenebras dixeris, quae nos impediunt, quo minus obvias res et praesentes, sanis licet oculis; discernamus; immo quae efficiunt, ut illas prorsus non cernamus. His ergo comparandae tenebrae mentis sunt omne id, quod menti obstat, quo minus clare distincteque rem cognoscat; quodque eam in cognoscendo vel retardat, ut incuria et praejudicata opinio; vel prorsus cohibet, ut naturalis impotentia, aut imbecillitas. Omnia enim haec mentem obfuscant contenebrantque: quin unum solum satis tenebrarum inducit. Porro tamen, uti tenebrae sunt luminis defectus sive privatio: ita in primis usu venit, per tenebras mentis ipsum statum obscuritatis intelligere, in quo mens nostra rem minus distincte, atque, si densiores fuerint tenebrae, ne clare quidem cognoscit. Hinc wolffius: (ee) *Obscuritas, inquit, atque defectus perceptionum est id, quod tenebrarum nomine in anima venit: Et alii per obscuritatem idearum, sive per statum obscurarum idearum tenebras illas describunt.*

## §. XVIII.

De gradibus etiam luminis, quod saepe dicimus, facile constat. Lumen, in mundo hoc adspectabili obvium, vel majus est, vel minus: parque in mente humana ratio. Quo enim major est nostra attendendi; quo perfectior abstrahendi; quo exacti-

(ee) Loc. cit. §. 36.

actior limatiorque judicandi; denique quo exercitior ratiocinandi facultas: eo plenius quoque ac lucidius inde exoriens lumen fit, oportet. Contra ea, quo quis majori in his singulis defectu laborat; et quo segnior de paranda cogitat medela: eo minori lumine mens gaudebit: majus ergo erit crepusculum, majores quoque tenebrae. Hinc etiam est, ut non omnia in re aliqua eodem tempore satis distinguamus, et adsequamur; sed pedetentim in cognoscendo faciamus progressus, et, quae hac vice minus perspeximus, altera saepiusque reperita vice rectius perspiciamus. Saepius, quum omnia nos jam rimatos esse, et singula rei penetrasse atque tenere putamus, aliud per subsequenter edocemur experientiam. Spectat huc illud: *dies diem docet*, item quod *docendo discimus* (ff). Profecto, ut aliquid menti lucide adpareat, ut in aprico sit, ut sit sole meridiano clarius, multum saepe impendendae operae ante requiritur. Nihil jam dico de aetatum discrimine, zodiaci signis comparandarum, per quae sol scandit descenditque, ut vel augeatur, vel imminuatur lumen. Nihil etiam addo de reliqua corporis mentisque conditione, de morbis, adfectibus, de aliisque, quae luminibus obstruunt. Neque hic alios cum aliis contendo: ut enim non omnes lumine naturali, ita nec omnes lumine mentis, eodem modo utuntur, fruuntur.

§. XVIII.

Atque his hactenus delibatis, facilius jam nihil erit, quam supra memoratas formulas et explicare, et intelligere. Quando enim in tenebris mentis adhuc versatus es, ita ut rem aliquam vel plane non, vel quasi per nebulam, minimaque ex parte

(ff) Comp. WOLFFII der vernünftigen Gedanken von Gott, der Welt und der Seele des Menschen anderer Theil §. 59.

D

Ec. 1045<sup>2</sup> (6)

parte tantum cognoveris; jam vero incipis eam perspicere: tum oritur lumen in mente tua. Quodsi singula rei etiam magis penetras, oritur lumen majus. Es gehet einem ein Licht; auch wol ein grösseres Licht in der Sache auf: accidit enim, ut istae loquutiones, cum cognatis, singulariter in germanorum linguam reciperentur. Cel. WOLFIUS (gg) dixit hic: *animam illuminari*, idque eatenus obrinere docet, *quatenus ea adquirat facultatem res clare percipiendi, ut sibi conscia sit ejus, quod percipit, atque ea, quae percipit, probe a se invicem distingnat.* Idem subjunxit, *se terminum sumere non in sensu theologico, sed philosophico, qui cum communi loquendi usu conveniat.* Verum aut fallor ego, aut primum nulla causa adest, cur de *illuminatione quadam philosophica* differamus; nec deinde communis usus tulit ita loqui. Maneat ergo terminus rei sanctiori, cui per ipsas sacras litteras destinatus est: servetur theologiae, cui adhuc proprius fuit. Omnis, quae fit re minus postulante, novatio parum certe, quemadmodum utilitatis, ita laudis habere dicenda est: interdum et confusionis atque offensionis aliquid habet. Terminis autem *illuminari ac illuminationis* omnino nos in philosophia carere posse, nemo temere negaverit.

## §. XX.

Quid sibi jam velint loquutiones: Einem Licht geben; Licht bekommen; Schon Licht haben; Schon mehr Licht haben, pluribus addere opus non est, quum ex dictis sensus omnino pateat. Latine dicimus cum TULLIO: *Cognitionem rei dare, cognitionem rei accipere, cognitionem rei habere*: Qui tamen et dixit (hh). *Vos mihi in tantis tenebris clarissimum lumen praetulistis.* Quum vero celeb.

(gg) Psychol. empir. §. 35.

(hh) pro Syll. 74.

celeb. WOLFIUS ita: (ii) Wenn unsere Gedanken klar sind; so sagen wir, es sey licht oder helle in unserer Seele: Et paullo post: Daher verstehen wir nun auch, was die Redensarten haben wollen, Es beginne in uns licht zu werden, ungleich, es ist in mir noch ganz finster: fas erit fateri, has, quas ille germanorum formulas esse, perhibet, parum usitatas videri, minusque communes. Dicunt tamen germani: Es ist mir noch dunkel; et reliquae a nobis adductae formulae omnino frequentiores sunt, longeque notissimae. Solent et, ubi obscuritatem animadvertunt, exclamare nonnulli: *Fiat lux!* Verum sanctior est ea loquutio, et omnino reverentior habenda, quam ut profana adhibeatur licentia. Jamque de his satis! Quare et praesentis tractationis hic faciemus

F I N E M.

(ii) Vid. Die vernünftige Gedanken von Gott, der Welt, und der Seele des Menschen cap. 3. §. 203. 204.



Ec. 1045<sup>2</sup> (6)



Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

F I N E M

Faint text, possibly a library or archival stamp, located below the 'FINE M' marking.





Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

Fr. Heppien,  
Buchbinder  
in  
ROSTOCK  
bey der Marien-Kirche.

8

, nisi per se satis clara sint, rogitet; III. quae con-  
 per modum consequentiarum disponat: regnat enim  
 re maxime oppugnatio indirecta, et κατ' ἀνθρώπων  
 quaestiones ut constanter procedat, opus non est:  
 rhodusocratica, et ad dialogos proxime accedit. (m)  
 is autem quodnam est munus? I. Cavendum ei est,  
 spondeat; respondendum autem accurate. (n) II.  
 ndendo libertate utetur, non ; candide au-  
 aliter mentem aperiet (o). III. ; quasi uni-  
 e complectitur, dividat, ; prim re-  
 facilis in hoc genere, et ; rima re-  
 rrogationum. IIII. in ; lacia  
 ne alter, statum ger ;  
 extra cancellos egr ;  
 llacia ἐρεχθίσιος ;  
 ere variis illust ;  
 raque parte ;  
 ditas patebit ;

o latius dig ;  
 est significare. ;  
 circa has regulas J. CLE ;  
 VII. citatis. ;  
 hanc regulam QUINCTILIANUS, et ;  
 illustrat instit. orat. lib. V. c. XI. p. 243. edit. ge- ;  
 7. ;  
 incolim rigorose nimis, quin sophistice latam esse, vi- ;  
 oud GELLIIUM in noct. attic. lib. XVI. c. II. Licet sane ;  
 ti sententiam suam plane pleneque edidisse: quod ;  
 concessit. ;

